

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

МАКАРОВ МАРК АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 343.132:343.296

**СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ:
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора
юридичних наук**

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий консультант доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Удалова Лариса Давидівна,
Національна академія внутрішніх справ,
директор інституту післядипломної освіти

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
заслужений юрист України

Аленін Юрій Павлович,
Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри кримінального процесу

доктор юридичних наук, професор
Лобойко Леонід Миколайович,
Верховний Суд, суддя

доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Погорецький Микола Анатолійович,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри правосуддя юридичного факультету

Захист відбудеться 15 березня 2018 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 26.007.05 у Національній академії внутрішніх справ за адресою:
ДП–680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх
справ за адресою: ДП–680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий ____ лютого 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Д.О. Савицький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Однією з функцій судової влади в Україні є судовий контроль у кримінальному процесі. У п. 18 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України зазначено, що здійснення цього контролю належить до повноважень слідчого судді. Діяльність слідчого судді має важливе значення, оскільки від його рішень залежить хід та результати досудового розслідування, гарантування охорони прав, свобод та законних інтересів учасників процесу, а значить, і реалізація завдань кримінального провадження в цілому.

На виконання цих завдань слідчий суддя уповноважений: приймати рішення про застосування заходів забезпечення кримінального провадження; надавати дозвіл на проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій; розглядати скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора; вирішувати деякі питання щодо видачі осіб (екстрадиції).

За даними судової статистики, у 2016 р. слідчі судді розглянули майже 486 тис. клопотань слідчих, прокурорів та інших осіб, що на 4,8 % більше порівняно з 2015 р., із яких задоволено 410,1 тис. клопотань, або 84,4 % від кількості розглянутих. У тому числі розглянуто 50,5 тис. клопотань про застосування запобіжних заходів, із яких задоволено 34,2 тис. або 67,7 % від кількості розглянутих. Слідчим суддям надійшло на розгляд 86,2 тис. скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування. Розглянуто (без повернутих) 73,5 тис. скарг, із яких задоволено 32,1 тис., або 43,7 % від кількості розглянутих. У першому півріччі 2017 р. на розгляд слідчих суддів надійшло 294,3 тис. клопотань слідчих, прокурорів про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, про надання дозволу на проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, 47,2 тис. скарг на рішення, дії, чи бездіяльність слідчого, прокурора. Ці дані свідчать про те, що діяльність слідчих суддів є важливою гарантією дотримання прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Під час дії КПК України 1960 р. окремі питання здійснення судом контрольних повноважень досліджували вітчизняні науковці: Ю.П. Аленін, В.Д. Бринцев, С.Г. Герасименко, І.В. Гловюк, Ю.М. Грошевий, І.І. Зарева, О.В. Калиновський, О.В. Капліна, Д.П. Кисленко, І.М. Коз'яков, О.В. Кондратьєв, Л.М. Лобойко, В.Т. Маляренко, М.А. Маркуш, В.Т. Нор, П.П. Пилипчук, М.А. Погорецький, В.В. Ринда, М.М. Сичук, Ю.В. Скрипіна, А.Р. Туманянц, П.В. Цимбал, В.І. Чорнобук, М.Г. Шавкун, О.Г. Шило, А.І. Яковинець та ін. Значний внесок у розвиток теорії судового контролю у кримінальному процесі зробили зарубіжні науковці, зокрема: М.М. Ковтун, Н.О. Колоколов, В.О. Лазарева, Н.Г. Муратова, В.Я. Яблоков та ін.

Після прийняття КПК України 2012 р. різні аспекти порядку реалізації слідчим суддею наданих йому повноважень розглядали О.В. Білоус, Д.М. Валігура, С.В. Єськов, С.В. Завада, Т.Г. Ільєва, Н.С. Карпов,

О.Б. Комарницька, О.М. Коріняк, Є.Д. Лук'янчиков, М.М. Ольховська, В.О. Попелюшко, Полухович О.І., В.В. Рожнова, Д.О. Савицький, Р.І. Тракало, Л.Д. Удалова, О.Г. Яновська та ін. Напрацювання цих вчених створили фундаментальне підґрунтя для подальшого наукового пошуку.

При застосуванні слідчими суддями наданих їм повноважень виникають численні труднощі, пов'язані з недосконалістю кримінального процесуального закону. Багато теоретичних положень їх діяльності залишаються недостатньо розробленими, дискусійними та суперечливими. Відтак, існує необхідність у науковому забезпеченні нормативно-правового регулювання порядку здійснення слідчими суддями контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Вказані обставини вплинули на обрання теми дисертаційного дослідження та свідчать про її актуальність.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розроблення науково обґрунтованих засад діяльності слідчого судді щодо здійснення судового контролю у кримінальному провадженні.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *задачі*:

- визначити етапи розвитку кримінального процесуального законодавства України щодо здійснення судового контролю;
- сформулювати поняття судового контролю та визначити його види;
- з'ясувати межі судового контролю;
- встановити особливості прийняття слідчим суддею рішень про застосування заходів забезпечення кримінального провадження;
- визначити порядок надання слідчим суддею дозволу на проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій;
- з'ясувати предмет, суб'єктів, строки, порядок оскарження і розгляду слідчим суддею скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора;
- розкрити повноваження слідчого судді при застосуванні процедури видачі особи (екстрадиції);
- внести пропозиції щодо удосконалення законодавчого регулювання порядку здійснення судового контролю у кримінальному процесі.

Об'єкт дослідження – правовідносини, що виникають, розвиваються та припиняються під час застосування слідчим суддею повноважень зі здійснення судового контролю у кримінальному процесі.

Предмет дослідження – судовий контроль у кримінальному процесі: теоретичні та правові основи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація відповідає положенням Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015, Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р, Плану дій щодо реалізації положень Стратегії реформування

судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленого Радою з питань судової реформи 17 березня 2015 р., Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275), Основним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2014–2017 роки. Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 24 червня 2014 р. (протокол № 14).

Методи дослідження. Для досягнення поставлених мети і задач використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, зокрема: *історико-правовий* – під час дослідження розвитку законодавства щодо здійснення судового контролю у кримінальному процесі (підрозділ 1.1.); *формально-юридичний* – під час аналізу порядку прийняття слідчим суддею рішень про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, видачу особи (екстрадицію) та проведення інших процесуальних дій (розділи 2–5); *порівняльно-правовий метод* – при аналізі, зіставленні та виявленні шляхів імплементації до чинного КПК України окремих положень кримінального процесуального законодавства інших країн (підрозділи 1.2, 1.4, 2.8, 4.1, розділ 5); *статистичний та соціологічний методи* – при анкетуванні слідчих, прокурорів, слідчих суддів, вивченні матеріалів слідчої та судової практики (підрозділи 1.4, 2.8, 3.1, 3.3, 4.3.); *формально-логічний метод* та метод *моделювання* – під час розроблення та обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення окремих положень КПК України (підрозділи 1.2.–1.4, розділи 2–5).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ за 2013–2017 роки, рішення Європейського суду з прав людини, рішення Конституційного Суду України, постанови Пленуму Верховного Суду України, результати вивчення 457 матеріалів кримінальних проваджень, дані опитування 364 слідчих, 125 прокурорів, 96 слідчих суддів протягом 2015–2017 років.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень теоретичних і практичних аспектів діяльності слідчого судді щодо здійснення судового контролю у кримінальному провадженні. У роботі сформульовано низку положень, висновків і пропозицій, нових у концептуальному плані й важливих для юридичної науки та практики, зокрема:

вперше:

- запропоновано доповнити КПК України окремою главою «Судовий контроль у кримінальному провадженні», у якій мають визначатися усі повноваження слідчого судді;

- доведено, що крім попереджувального (дозвільного) та подальшого є третій вид судового контролю у кримінальному процесі – це повноваження слідчого судді встановлювати та поновлювати процесуальні строки, розглядати

відводи, здійснювати допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні, вирішувати питання про речові докази;

– визначено, що слідчому судді доцільно надати право продовжувати строк затримання не більше ніж на 48 годин, якщо для застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою необхідно додатково вивчити дані про особу підозрюваного чи з'ясувати інші обставини. Слід доповнити ч. 3 ст. 29 Конституції України положенням, що на підставах та у порядку, встановлених законом, строк затримання особи може бути продовжений за рішенням суду;

– обґрунтовується висновок, що потрібно позбавити слідчого суддю права за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

– доведено, що директора Національного антикорупційного бюро України необхідно позбавити повноваження за погодженням з прокурором приймати рішення про накладення попереднього арешту на майно або кошти на рахунках фізичних і юридичних осіб;

– визнано, що слід змінити порядок здійснення судового контролю за проведенням у невідкладних випадках обшуку у житлі чи іншому володінні особи. Слідчий суддя має перевірити надані йому слідчим, прокурором матеріали кримінального провадження та постановити ухвалу про законність чи незаконність його проведення;

– розроблено пропозицію, що визначений у ст. 247 КПК України слідчий суддя має надавати дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які обмежують конституційні права особи на недоторканність житла, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Слідчий суддя місцевого суду повинен приймати рішення про надання дозволу на проведення інших негласних слідчих (розшукових) дій;

– запропоновано виключити п. 8 з ч. 1 ст. 303 КПК України, відповідно до якого підлягає оскарженню рішення слідчого, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з положеннями, передбаченими главою 39 цього Кодексу;

удосконалено:

– наукові погляди на визначення поняття судового контролю у кримінальному процесі як діяльності слідчого судді в стадії досудового розслідування та під час екстрадиційної процедури зі здійснення у порядку, передбаченому КПК України, наданих йому повноважень, метою якої є своєчасне забезпечення захисту та охорони прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні;

– класифікацію повноважень слідчого судді, яка проведена за критерієм предмета правового реагування;

– позицію, що слідчий суддя є суб'єктом доказування, оскільки має окремі повноваження зі збирання та перевірки доказів, здійснює їх оцінку;

– положення щодо розширення предмету оскарження шляхом надання заінтересованим особам права подавати скарги слідчому судді на рішення

слідчого, прокурора про затримання особи за підозрою у вчиненні злочину, продовження строку досудового розслідування;

– наукове обґрунтування, що надання слідчому судді повноваження приймати рішення про проведення спеціального досудового розслідування не узгоджується із функціональним призначенням попереджувального судового контролю у кримінальному провадженні, а тому таке рішення повинен приймати прокурор;

– положення про надання повноважень продовжувати строк тримання підозрюваного під вартою до шести місяців – судді апеляційного суду, а до дванадцяти місяців – судді Верховного Суду;

– обґрунтування тези про необхідність проведення перевірки заяв та повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення й приймати рішення про початок або відмову в початку досудового розслідування;

дістало подальший розвиток:

– пропозиція щодо наділення слідчого судді повноваженнями приймати рішення про ексгумацію трупа, якщо родичі покійного проти цього заперечують; примусове освідчування особи; усунення захисника від участі у кримінальному провадженні, якщо він зловживаючи своїми правами, перешкоджає встановленню обставин кримінального провадження, затягує досудове розслідування;

– науковий підхід відповідно до якого за ухвалою слідчого судді повинні застосовуватись тільки запобіжні заходи у вигляді тримання під вартою, домашнього арешту, застави;

– наукове положення про необхідність виключення з КПК України ст. 585, яка визначає порядок застосування запобіжного заходу, не пов'язаного із триманням під вартою, для забезпечення видачі особи (екстрадиції);

– наукова позиція щодо надання слідчому повноважень приймати рішення про відібрання зразків для проведення експертизи.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані та аргументовані в дисертації висновки впроваджено та можуть бути використані в:

– *законотворчій діяльності* – для удосконалення кримінального процесуального законодавства України щодо порядку реалізації слідчим суддею контрольних повноважень (лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 29 листопада 2016 р. № 46/78 ВР);

– *правозастосовній діяльності* органів досудового розслідування – під час розроблення та вдосконалення відомчих нормативно-правових актів, методичних рекомендацій та опрацювання узагальнень судової практики з питань здійснення судового контролю (акти впровадження Головного слідчого управління МВС України від 01 жовтня 2015 р., Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 травня 2016 р.);

– *освітньому процесі* – для підготовки лекцій, методичних рекомендацій, навчальних програм, тестових завдань, а також під час проведення різних видів занять із таких дисциплін: «Кримінальний процес», «Теорія судових доказів»,

«Судова влада в Україні», «Актуальні проблеми застосування кримінального та кримінального процесуального законодавства» (акти впровадження Одеського державного університету внутрішніх справ МВС України від 10 вересня 2015 р., Національної академії внутрішніх справ від 30 вересня 2015 р., Донецького юридичного інституту МВС України від 21 жовтня 2015 р., Львівського державного університету внутрішніх справ від 16 червня 2017 р.).

Апробація результатів дисертації. Теоретичні положення та висновки дисертації оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Оперативно-розшукова діяльність та кримінальний процес: теоретико-праксиологічний дискурс щодо їх співвідношення в умовах реформування органів внутрішніх справ України» (Одеса, 22–23 квітня 2015 р.); «Актуальні проблеми кримінального права та процесу» (Кривий Ріг, 12 червня 2015 р.); «Актуальні проблеми досудового розслідування» (Кривий Ріг, 23 жовтня 2015 р.); «Актуальні проблеми судового права» (Харків, 30 жовтня 2015 р.); «Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє» (Харків, 6–7 листопада 2015 р.); «Адвокатура: минуле та сучасність» (Одеса, 14 листопада 2015 р.); «Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід» (Харків, 20–21 листопада 2015 р.); «Правові системи суспільства: сучасні проблеми та перспективи розвитку» (Львів, 20–21 листопада 2015 р.); «Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ у процесі євроінтеграції» (Дніпро, 27–28 листопада 2015 р.); «Процесуальний та криміналістичний аспекти досудового розслідування» (Одеса, 14 квітня 2016 р.); «Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина» (Запоріжжя, 24–25 червня 2016 р.); «Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та практики» (Київ, 8 липня 2016 р.); «Актуальні питання досудового розслідування» (Кривий Ріг, 21 жовтня 2016 р.); «Правові реформи в Україні: реалії сьогодення» (Київ, 24 листопада 2016 р.); «Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти» (Київ, 08 грудня 2016 р.); «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України» (Запоріжжя, 27–28 січня 2017 р.); «Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети» (Одеса, 20–21 січня 2017 р.).

Публікації. Результати дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено в 41 науковій публікації, серед яких дві одноосібні монографії, шістнадцять наукових статей – у збірниках, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, п'ять статей – у зарубіжних наукових виданнях та вісімнадцять тез – у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із анотації, вступу, п'яти розділів, які містять двадцять три підрозділи, висновків, списку використаних джерел (549 найменувань на 71 сторінці) та семи додатків на 31 сторінці. Повний обсяг дисертації становить 495 сторінок, з них основний текст – 372 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, ступінь наукової розробки проблеми, вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і задачі дослідження, його об'єкт і предмет, використані методи, висвітлено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів у законотворчій, правозастосовній діяльності та освітньому процесі, наведено дані про апробацію і публікації результатів дослідження.

Розділ 1 «Теоретичні основи судового контролю у кримінальному процесі» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. *«Розвиток кримінального процесуального законодавства щодо здійснення судового контролю»* розглянуто два етапи розвитку цього законодавства: 1 етап – 1991–2012 роки (період дії КПК України 1960 р.); 2 етап – з 2012 р. і донині, період, виокремлення якого зумовлене прийняттям КПК України 2012 р.

Відмічається, що після набуття Україною незалежності продовжував діяти КПК України 1960 р. Повноваження зі здійснення судового контролю були надані суду Законом України від 15 грудня 1992 р. «Про внесення доповнень і змін до деяких законодавчих актів України». Суд розглядав скарги на постанови органу дізнання, слідчого та прокурора про відмову у порушенні кримінальної справи, про закриття кримінальної справи, на рішення прокурора про санкціонування арешту.

Законодавець доповнив повноваження суду у досудовому провадженні, прийнявши 28 червня 1996 р. Конституцію України. Разом з тим протягом п'яти років після набуття нею чинності зберігався існуючий порядок тримання під вартою, проведення огляду та обшуку житла чи іншого володіння особи.

Визначено, що межі судового контролю були суттєво розширені Законом України від 21 червня 2001 р. «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України». Суду були надані повноваження приймати рішення про: обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту; продовження строків тримання обвинуваченого під вартою; направлення обвинуваченого на стаціонарну експертизу; поміщення у приймальник-розподільник для дітей особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння до досягнення віку кримінальної відповідальності; усунення захисника від участі у справі; проведення у житлі чи іншому володінні особи обшуку, примусової виїмки, огляду; накладення арешту на кореспонденцію, її огляд, зняття інформації з каналів зв'язку. Суду також було надано повноваження розглядати скарги на рішення органу дізнання, слідчого про затримання особи за підозрою у вчиненні злочину.

Констатовано, що у 2004–2007, 2010–2011 роках істотно доповнені повноваження суду у досудовому провадженні. За рішенням суду проводилась виїмка окремих документів; накладався арешт на вклади обвинуваченого; визначався строк для ознайомлення обвинуваченого та його захисника з матеріалами справи; обирався запобіжний захід у вигляді застави. Суд

розглядав скарги на постанову органу дізнання, слідчого, прокурора про порушення кримінальної справи, здійснював контрольні повноваження при застосуванні екстрадиційної процедури.

Зазначено, що відповідно до чинного КПК України судовий контроль здійснює слідчий суддя, який приймає рішення про застосування більшості із заходів забезпечення кримінального провадження; надає дозвіл на проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій; розглядає скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора; має інші контрольні повноваження. Акцентовано увагу на тих змінах та доповненнях, які внесені законодавцем до КПК України з метою удосконалення порядку здійснення судового контролю.

У підрозділі 1.2. *«Слідчий суддя як суб'єкт здійснення судового контролю»* розглядаються організаційно-правові аспекти обрання слідчого судді у суді першої інстанції. Запропоновано класифікацію повноважень слідчого судді. Також проведена класифікація його рішень за причинами виникнення: рішення слідчого судді, які приймаються за ініціативою сторін; рішення, причинами прийняття яких є скарги учасників кримінального провадження на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора; суб'єктом прийняття: рішення, що приймаються слідчим суддею суду першої інстанції; рішення, які приймаються головою чи за його визначенням іншим суддею Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя (ч. 1 ст. 247 КПК України); юридичною силою: рішення, що набрали законної сили; рішення, які не набрали законної сили; можливістю оскарження: рішення, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування в апеляційному порядку (чч. 1, 2 ст. 309 КПК України); рішення, що не підлягають оскарженню; часом дії: рішення одночасної дії (наприклад, про тимчасовий доступ до речей та документів); рішення тривалої дії (наприклад, про застосування запобіжного заходу); предметом судового контролю: рішення про застосування заходів забезпечення кримінального провадження; рішення про надання дозволу на проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій; рішення, що приймаються за результатами розгляду скарг учасників кримінального провадження на рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора; інші рішення; порядком скасування: рішення, які можуть бути скасовані тільки у апеляційному порядку; рішення, які вправі скасувати слідчий суддя (про накладення грошового стягнення, арешт майна).

Аргументовано думку, що під повноваженнями слідчого судді слід розуміти сукупність взаємопов'язаних прав та обов'язків, установлених для виконання ним процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень зі здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Наголошується на тому, що слідчий суддя не вказаний у ст. 92 КПК України як суб'єкт, на якого покладається обов'язок доказування, а ст. 93 цього Кодексу не передбачає для нього засоби збирання та перевірки доказів. Незважаючи на це, аналіз інших положень КПК України дозволяє виокремити

повноваження слідчого судді зі збирання та перевірки доказів при здійсненні ним судового контролю. До них можна віднести повноваження за клопотанням сторін кримінального провадження або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питань, передбачених статтями 151, 156, 172, 193 КПК України (при розгляді клопотань про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади, арешт майна, застосування запобіжного заходу). Наявність у слідчого судді вказаного повноваження дозволяє стверджувати, що законодавець припустився помилки, не включивши його у статті 92, 93 КПК України до кола суб'єктів, які здійснюють кримінальне процесуальне доказування. Поділяється позиція науковців (Н.П. Сиза, Т.В. Лукашкіна), які ставлять питання про слідчого суддю як суб'єкта доказування при розумінні доказування у значенні збирання, перевірки та оцінки доказів для встановлення обставин кримінального провадження.

Посилаючись на кримінальне процесуальне законодавство деяких країн (глава 52 КПК Азербайджанської Республіки, глава 39 КПК Республіки Вірменія), пропонується доповнити чинний КПК України главою, у якій слід визначити усі повноваження слідчого судді зі здійснення судового контролю.

Автор не погоджується з науковою позицією (І.В. Гловюк), що з усієї діяльності слідчого судді судовим контролем можна назвати лише розгляд скарг на дії, бездіяльність, рішення слідчого, прокурора, перевірку підстав для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді та перевірку підстав для проведення негласної слідчої (розшукової) дії у виняткових невідкладних випадках.

Констатовано, що діяльність слідчого судді у кримінальному процесі є монофункціональною. Він здійснює лише одну функцію – судовий контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні. Її реалізація знаходить свій прояв у різних напрямках.

У підрозділі 1.3. *«Поняття та види судового контролю у кримінальному процесі»* зазначено, що саме поняття «судовий контроль» не знайшло свого термінологічного визначення як у ст. 3 КПК України, так і у інших нормах цього Кодексу.

Визначено, що судовий контроль у кримінальному процесі - це діяльність слідчого судді на стадії досудового розслідування та під час екстрадиційної процедури зі здійснення у порядку, передбаченому КПК України, наданих йому повноважень, метою якої є своєчасне забезпечення захисту та охорони прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Встановлено, що під час дії КПК України 1960 р. більшість науковців поділяли судовий контроль на два види: попереджувальний (дозвільний) контроль (прийняття рішення про застосування заходів процесуального примусу, надання дозволу на проведення слідчих дій тощо) і подальший (розгляд скарг на рішення та дії органів досудового розслідування, прокурора). Після прийняття КПК України 2012 р. окремі науковці також виділяють саме такі види судового контролю у кримінальному процесі.

Зроблено висновок, що крім попереджувального (дозвільного) та подальшого є третій вид судового контролю, до якого слід віднести повноваження слідчого судді, що не пов'язані з прийняттям рішення про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, наданням дозволів на проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, розглядом скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора. Це повноваження слідчого судді встановлювати та поновлювати процесуальні строки, розглядати відводи, здійснювати допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні, вирішувати питання про речові докази.

У підрозділі 1.4. «Межі судового контролю у кримінальному процесі» зазначається, що слід розширити перелік слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, які мають проводитися за дозволом слідчого судді.

З посиланням на досвід деяких країн (ч. 3 ст. 178 КПК Киргизької Республіки, ч. 3 ст. 177 КПК Азербайджанської Республіки, ст. 121 КПК Республіки Молдова), зроблено висновок, що слідчий суддя має приймати рішення про ексгумацію трупа, якщо родичі покійного проти цього заперечують. Запропоновано доповнити ст. 239 КПК України нормою, яка б містила наступні положення щодо порядку його прийняття: про ексгумацію трупа попередньо повідомляються родичі покійного. Якщо вони заперечують проти її проведення, слідчий за погодженням з прокурором, або прокурор подає клопотання про ексгумацію трупа до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування; у клопотанні зазначаються: найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті Кримінального кодексу (КК) України; дані, які зумовлюють необхідність ексгумації трупа; відомості, чому родичі померлого не дають згоду на проведення цієї процесуальної дії; клопотання розглядається слідчим суддею не пізніше п'яти днів із дня його надходження до суду за участю слідчого або прокурора, а також родичів покійного, неприбуття яких не перешкоджає його розгляду; слідчий суддя за результатами розгляду клопотання надає дозвіл на ексгумацію трупа, незважаючи на заперечення родичів покійного, якщо слідчий або прокурор доведе, що під час проведення цієї процесуальної дії можуть бути отримані докази, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин кримінального правопорушення.

Констатовано, що примусове освідування особи повинно проводитись за дозволом слідчого судді. Цю пропозицію підтримали 72 % опитаних слідчих, 78 % прокурорів, 73 % суддів. Можливим є й інший порядок. Особі, яка примусово була піддана освідуванню, доцільно надати право оскаржувати слідчому судді рішення прокурора про проведення цієї слідчої (розшукової) дії.

Доведено, що КПК України слід доповнити статтею яка б визначала порядок прийняття слідчим суддею рішення про усунення захисника від участі

у кримінальному провадженні, якщо він зловживаючи своїми правами, перешкоджає встановленню обставин кримінального провадження, затягує досудове розслідування, якщо він є свідком і в зв'язку з цим допитувався або підлягає допиту. У цій статті доцільно передбачити такі положення: клопотання прокурора або слідчого, погоджене з прокурором, про усунення захисника від участі у кримінальному провадженні подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування; у клопотанні зазначаються: короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким воно подається; правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті КК України; відомості про захисника; дані про те, що захисник зловживаючи своїми правами, перешкоджає встановленню обставин кримінального провадження, затягує досудове розслідування; клопотання розглядається слідчим суддею не пізніше п'яти днів із дня його надходження до суду за участю слідчого або прокурора, а також захисника, щодо якого вирішується питання про усунення від участі у кримінальному провадженні; під час його розгляду слідчий суддя має право за їх клопотанням заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення зазначеного питання; слідчий суддя за результатами розгляду клопотання постановляє ухвалу про усунення захисника від участі у кримінальному провадженні, якщо слідчий або прокурор доведе наявність достатніх підстав вважати, що він, зловживаючи своїми правами, перешкоджає встановленню обставин кримінального провадження, затягує досудове розслідування.

Доведено, чому не можна погодитися з пропозиціями науковців щодо: 1) позбавлення слідчого судді повноваження розглядати відводи; 2) вручення повідомлення про підозру у присутності слідчого судді; 3) закриття слідчим суддею у деяких випадках кримінального провадження; 4) віднесення до повноважень слідчого судді прийняття рішень по актах амністії, по примиренню сторін, вирішення окремих питань при виконанні вироку.

Обґрунтовано, що за ухвалою слідчого судді мають застосовуватись тільки запобіжні заходи у вигляді тримання під вартою, домашнього арешту, застави. До компетенції слідчого, прокурора слід віднести прийняття рішення про обрання таких заходів як особисте зобов'язання та особиста порука.

Розділ 2 «Рішення слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження» складається з восьми підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження» досліджується положення ст. 132 КПК України.

Визначено, що за клопотанням прокурора або слідчого, погодженого з прокурором, слідчий суддя приймає рішення про застосування більшості заходів забезпечення кримінального провадження, а саме: привід; накладення грошового стягнення; тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом; відсторонення від посади; тимчасовий доступ до речей і документів; арешт майна; запобіжні заходи. Окремі із цих заходів можуть застосовуватись за ініціативою учасників кримінального провадження та слідчого судді.

Констатовано, що клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження має подаватись до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться правоохоронний орган, до структури якого входить слідчий підрозділ, слідчий якого здійснює досудове розслідування. У випадку проведення досудового розслідування слідчою групою клопотання щодо застосування цих заходів також має розглядатися слідчим суддею місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що здійснює розслідування. Підставою для визначення територіальної юрисдикції суду першої інстанції при розгляді клопотань щодо застосування цих заходів є постанова керівника відповідного органу досудового розслідування про створення слідчої групи, в якій визначено місце проведення розслідування.

Акцентовано, що застосування заходів забезпечення кримінального провадження не допускається, якщо слідчий, прокурор не доведе, що: існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження; потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який йдеться в клопотанні слідчого, прокурора; може бути виконане завдання, для виконання якого слідчий, прокурор звертається із клопотанням.

Запропоновано доповнити ч. 2 ст. 132 КПК України положенням, що при здійсненні досудового розслідування в особливий період, при проведенні антитерористичної операції, введенні надзвичайного та воєнного стану, клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження може бути подано до будь-якого місцевого суду.

У *підрозділі 2.2. «Рішення про привід»* досліджено порядок розгляду слідчим суддею клопотання слідчого, прокурора про застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження.

Визначено, що привід може застосовуватись тільки до підозрюваного та свідка. Слід передбачити можливість здійснювати привід цивільного відповідача, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, законного представника підозрюваного.

Встановлено, що привід свідка не може бути застосований до неповнолітньої особи, вагітної жінки, інвалідів першої або другої груп, особи, яка одноособово виховує дітей віком до шести років або дітей-інвалідів, а також осіб, які згідно із КПК України не можуть бути допитані як свідки. На слідчого, прокурора необхідно покласти обов'язок доводити у судовому засіданні, що свідок не відноситься до вказаних осіб. Слідчий суддя, приймаючи рішення про здійснення приводу, має бути впевнений у тому, що відсутні обставини, які виключають застосування щодо свідка цього заходу забезпечення кримінального провадження.

Запропоновано доповнити ч. 1 ст. 142 КПК України положенням про постановлення слідчим суддею ухвали про повернення прокурору клопотання про здійснення приводу для усунення недоліків, якщо воно подано без додержання вимог, встановлених ст. 141 цього Кодексу.

Доведено, що у розгляді клопотання про здійснення приводу повинен брати участь прокурор або слідчий. На нього необхідно покласти обов'язок доводити у судовому засіданні наявність підстав для застосування цього заходу.

Зроблено висновок, що правильною є практика слідчих суддів, які відмовляють у задоволенні клопотання про здійснення приводу особи, якщо її виклик було здійснено з порушенням триденного строку, передбаченого ч.8 ст. 135 КПК України. Це ж саме стосується і випадків недотримання вимоги про те, що у разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання повістка для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї цієї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи.

Констатовано, що слідчі судді, розглядаючи клопотання про привід особи, яку викликали за допомогою телефонного дзвінка, не задовольняють вказане клопотання, оскільки вважають цей вид виклику додатковим. За наявності поважних причин слідчі судді відмовляють у задоволенні клопотання про привід у разі, якщо особа, яку було належним чином повідомлено про виклик, отримавши його, повідомила орган досудового розслідування про причину, внаслідок якої вона не може прибути. Таке саме рішення слідчі судді приймають і в тих випадках, коли під час розгляду клопотання встановлено, що підозрюваний або свідок, будучи викликаними у встановленому КПК України порядку, не з'явилися до слідчого або прокурора з поважних причин, однак з об'єктивних причин (тяжка хвороба, перебування у місці, в якому відсутні засоби зв'язку) не могли повідомити про підстави свого неприбуття.

Зазначено, що слідчому судді слід надати право за клопотанням сторін заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про застосування приводу. Доцільно встановити спеціальні вимоги до ухвали слідчого судді про здійснення приводу.

У *підрозділі 2.3. «Рішення про накладення грошового стягнення»* досліджено порядок розгляду слідчим суддею клопотання слідчого, прокурора про застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження.

Визначено, що перелік осіб, на яких може накладатися грошове стягнення, не охоплює усіх учасників кримінального провадження, які зобов'язані з'являтися за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді. КПК України поклав обов'язок з'являтися за таким викликом на цивільного позивача, третю особу, щодо майна якої вирішується питання про арешт, її представника, перекладача, експерта, спеціаліста. Тому потрібно розширити перелік осіб, до яких може застосовуватись вказаний захід забезпечення кримінального провадження.

Відмічається, що правильною є практика слідчих суддів, які відмовляють у задоволенні клопотань про накладення грошового стягнення, якщо у особи процесуального обов'язку не виникло. Недопустимою є відмова у задоволенні клопотання про накладення грошового стягнення, якщо слідчий, прокурор надають підтвердження про те, що виклик певної особи було здійснено і при

цьому немає жодних відомостей щодо причин неявки за викликом. Слідчий не зобов'язаний доводити, що існують достатні підстави вважати, що особа не з'явилась на виклик слідчого без поважних причин.

Акцентовано увагу на тому, що статті 179, 180, 493 цього Кодексу необхідно доповнити нормами, які б визначали поважність причин: невиконання підозрюваним покладених на нього обов'язків при застосуванні запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання; невиконання поручителем взятих на себе зобов'язань при застосуванні до підозрюваного запобіжного заходу у вигляді особистої поруки; невиконання батьками, опікунами, піклувальниками неповнолітнього підозрюваного зобов'язання щодо нагляду за ним.

Доведено, що ч. 1 ст. 146 КПК України слід доповнити нормою про постановлення слідчим суддею ухвали про повернення прокурору клопотання про накладення грошового стягнення на учасника кримінального провадження для усунення недоліків, якщо воно подано без додержання вимог, встановлених ст. 145 цього Кодексу. З цієї норми необхідно виключити положення, що неприбуття службової особи, яка внесла клопотання про накладення грошового стягнення, не перешкоджає його розгляду.

Встановлено, що слідчому судді слід надати право за клопотанням сторін заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про застосування грошового стягнення. Потрібно визначити спеціальні вимоги до ухвали слідчого судді про накладення цього стягнення.

Запропоновано доповнити ст. 147 КПК України низкою положень щодо строку та порядку розгляду клопотання особи, на яку було накладено грошове стягнення, про скасування ухвали слідчого судді про застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження.

У підрозділі 2.4. *«Рішення про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом»* досліджено порядок розгляду слідчим суддею клопотання слідчого, прокурора про застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження.

Визначено, що ч. 3 ст. 151 КПК України слід викласти у новій редакції: «Слідчий суддя, встановивши, що клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом подано без додержання вимог статті 150 цього Кодексу, повертає його прокурору та встановлює строк в сімдесят дві години або з урахуванням думки слідчого і прокурора менший строк для усунення недоліків, про що постановляє ухвалу. У такому разі тимчасово вилучені у підозрюваного документи підлягають негайному поверненню після спливу встановленого слідчим суддею строку».

Обґрунтовано, що неявка підозрюваного та його захисника у судові засідання не повинна перешкоджати розгляду слідчим суддею клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом.

Доведено, що слід виключити з ч. 4 ст. 151 КПК України положення про право слідчого судді за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи

дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом.

Аргументовано, що необхідно заборонити застосування тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, якщо реалізація цього права забезпечує підозрюваному та членам його сім'ї єдине джерело отримання доходів та можливість відшкодування шкоди, завданої особі кримінальним правопорушенням.

Зазначається, що ст. 153 КПК України слід доповнити положеннями про обов'язок слідчого не пізніше ніж за п'ять днів до закінчення дії ухвали слідчого судді про застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження подати на розгляд прокурора матеріали кримінального провадження, які свідчать про необхідність продовження цього строку; вимоги до клопотання прокурора про продовження строку тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом; обов'язок прокурора звернутися до слідчого судді з цим клопотанням не пізніше як за три дні до закінчення строку досудового розслідування.

У підрозділі 2.5. *«Рішення про відсторонення від посади»* досліджено порядок розгляду слідчим суддею клопотання слідчого, прокурора про застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження.

Констатовано, що на слідчого, прокурора необхідно покласти обов'язок звернутися до слідчого судді з клопотанням про відсторонення від посади, якщо посадова особа підозрюється у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину.

Встановлено, якщо підозрюваний та його захисник не з'явилися у визначений час у судові засідання, це не повинно тягти за собою прийняття слідчим суддею рішення про відкладення розгляду клопотання про відсторонення від посади. Доцільно доповнити ч. 1 ст. 156 КПК України положенням, що їх неприбуття не перешкоджає розгляду цього клопотання.

Зазначено, що слідчий суддя має повернути прокурору клопотання про відсторонення від посади, якщо воно не відповідає вимогам ст. 155 КПК України. У ч. 2 ст. 156 цього Кодексу слід визначити, що приймаючи це рішення слідчий суддя має встановити строк для усунення недоліків.

Доведено, що доцільно виключити з ч. 3 ст. 156 КПК України положення про право слідчого судді за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про відсторонення від посади.

Акцентовано, що у ч. 1 ст. 158 КПК України необхідно встановити вимоги до клопотання прокурора про продовження строку відсторонення від посади, визначити, що цей строк може бути продовжено за умови подання такого клопотання не пізніше ніж за п'ять днів до закінчення дії попередньої ухвали слідчого судді.

У підрозділі 2.6. *«Рішення про тимчасовий доступ до речей і документів»* досліджено порядок розгляду слідчим суддею клопотання сторін про застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження.

Визначено, що слід доповнити ст. 163 КПК України нормою про постановлення слідчим суддею ухвали про повернення прокурору клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, якщо воно подано стороною обвинувачення без додержання встановлених вимог.

Доведено, що клопотання про тимчасовий доступ до речей чи документів має розглядатися слідчим суддею без виклику особи, у володінні якої вони знаходяться, при розумній підозрі про можливість зміни або знищення речей чи документів.

Запропоновано доповнити ч. 4 ст. 163 КПК України нормою, що слідчий суддя має розглянути клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів не пізніше трьох днів із дня його надходження до суду. У разі якщо особа, яка подала клопотання, обґрунтовує у ньому наявність реальної загрози зміни або знищення речей і документів, слідчий суддя має невідкладно його розглянути.

Констатовано, що слідчому судді слід надати право під час розгляду клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів за клопотанням сторін заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження.

Аргументовано, що в ухвалі про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя має вказати про надання дозволу на проведення обшуку, якщо особа, зазначена в ухвалі, відмовиться її виконати.

Зазначається, що на підставі ухвали слідчого судді повинен здійснюватися лише тимчасовий доступ до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю. Цю пропозицію підтримали 94 % опитаних слідчих, 87 % прокурорів, 82 % суддів. Тимчасовий доступ до інших речей та документів має застосовуватись за постановою слідчого, прокурора. Особам, у яких вилучені речі та документи, слід надати право оскаржити дане рішення слідчому судді.

У підрозділі 2.7. «Рішення про накладення арешту на майно» досліджено порядок розгляду слідчим суддею клопотання слідчого, прокурора, цивільного позивача про застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження.

Встановлено, що не відповідає принципу процесуальної економії порядок, згідно з яким необхідно накладати арешт на майно будь-якої фізичної або юридичної особи за наявності достатніх підстав вважати, що воно відповідає критеріям, зазначеним у ст. 98 КПК України, тобто, є речовим доказом. Потреба у накладенні арешту на речові докази відсутня, оскільки вони вже вилучені і тому немає небезпеки їх відчуження до постановлення вироку.

Доведено, що необхідно позбавити Директора Національного антикорупційного бюро України повноваження за погодженням з прокурором накладати попередній арешт на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах. Прийняття ним цього рішення протирічить такій засаді кримінального провадження, як недоторканність права власності, відповідно до якої позбавлення або обмеження права власності під

час кримінального провадження здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому КПК України.

Констатовано, що на слідчого, прокурора слід покласти обов'язок надати підозрюваному, іншому власнику майна копію клопотання про арешт майна та копії матеріалів, які обґрунтовують необхідність застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження.

Обґрунтовано, що ч. 5 ст. 171 КПК України необхідно доповнити положенням про строк подання слідчим, прокурором на судовий розгляд клопотання про арешт майна, яке не було тимчасово вилученим. Запропоновано визначити у ч. 1 ст. 172 цього Кодексу, що клопотання про арешт майна розглядається слідчим суддею за обов'язковою участю слідчого або прокурора, а також цивільного позивача, якщо клопотання подано ним. Неприбуття підозрюваного, його захисника, іншого власника майна у судові засідання не перешкоджає його розгляду.

Відмічається, що з ч. 4 ст. 172 КПК України слід виключити положення про право слідчого судді за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про застосування арешту майна. Необхідно доповнити ст. 174 КПК України положенням, що клопотання про скасування арешту розглядається слідчим суддею у порядку, передбаченому ст. 172 цього Кодексу.

У *підрозділі 2.8. «Рішення про застосування запобіжних заходів»* досліджено порядок розгляду слідчим суддею клопотання слідчого, прокурора про обрання цих заходів.

Встановлено, що у судовому розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в обов'язковому порядку має брати участь захисник.

Доведено, що доцільно виключити з ч. 4 ст. 193 КПК України положення про право слідчого судді за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, які мають значення для вирішення питання про застосування запобіжного заходу. Необхідно деталізувати порядок розгляду клопотання про його обрання.

Констатовано, що слідчому судді слід надати право приймати рішення про продовження строку затримання не більше ніж на 48 годин, якщо для застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою необхідно додатково вивчити дані про особу підозрюваного чи з'ясувати інші обставини. Доцільно доповнити ч. 3 ст. 29 Конституції України положенням, що на підставах та в порядку, встановлених законом, строк затримання особи може бути продовжений за рішенням суду. Цю пропозицію поділяють 72 % опитаних слідчих, 66 % прокурорів, 68 % суддів.

Визначено, що рішення про продовження строку застосовування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до шести місяців повинен приймати суддя апеляційного суду, а до дванадцяти місяців – суддя Верховного Суду.

Відмічається, що на слідчого суддю слід покласти обов'язок здійснювати перевірку обґрунтованості тримання підозрюваного під вартою понад

шістдесят днів, якщо він після продовження строку тримання під вартою не заявляє клопотання про її проведення та не оскаржує відповідну ухвалу.

Запропоновано доповнити ст. 200 КПК України нормою про обов'язок слідчого судді розглянути клопотання про зміну запобіжного заходу протягом трьох днів з дня його одержання згідно з правилами, передбаченими для розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу.

Обґрунтовано, що необхідно позбавити прокурора повноваження обирати відповідно до ст. 615 КПК України запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109–114-1, 258–258-5, 260–263-1, 294, 348, 349, 377–379, 437–444 КК України.

Розділ 3 «Прийняття слідчим суддею рішення про проведення процесуальних дій» складається з п'яти підрозділів.

У підрозділі 3.1. *«Дозвіл на проведення слідчих (розшукових) дій у житлі чи іншому володінні особи»* досліджується порядок розгляду слідчим суддею клопотань слідчого, прокурора про надання дозволу на проведення у житлі чи іншому володінні особи таких слідчих (розшукових) дій як обшук, огляд, слідчий експеримент.

Доведено, що ст. 234 КПК України слід доповнити такими положеннями: клопотання про обшук подається до суду першої інстанції, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування; слідчий суддя вправі повернути це клопотання слідчому чи прокурору для усунення недоліків, якщо воно не відповідає вимогам, вказаним у ч. 3 цієї статті; клопотання про обшук розглядається у закритому судовому засіданні.

Запропоновано ч. 2 ст. 234 КПК України викласти у такій редакції: «Обшук житла чи іншого володіння особи проводиться на підставі ухвали слідчого судді». Також у цій нормі доцільно визначити, що обшук інших приміщень проводиться за постановою слідчого з санкції прокурора.

Констатовано, що надання прокурору повноваження приймати рішення про обшук житла чи іншого володіння особи у випадку, передбаченому ст. 615 КПК України, суперечить ч. 2 ст. 30 Конституції України.

Визначено, що слід змінити порядок здійснення судового контролю за проведенням обшуку у невідкладних випадках. Протягом 24 годин з моменту проведення обшуку слідчий, прокурор зобов'язаний надати слідчому судді протокол цієї слідчої (розшукової) дії та необхідні матеріали кримінального провадження. Слідчий суддя має перевірити наявність підстав для обшуку та постановити ухвалу про законність чи незаконність його проведення.

Обґрунтовано доцільність доповнення ст. 237 КПК України нормою, що рішення слідчого судді не потребується для проведення у невідкладних випадках огляду місця події в житлі чи іншому володінні особи, який здійснюється за її заявою або повідомленням про вчинене щодо неї кримінальне правопорушення, а так само у разі відсутності цієї особи або неможливості отримати від неї згоду на проведення невідкладного огляду місця події.

Вказується, що слід змінити порядок надання слідчим суддею дозволу на проведення слідчого експерименту у житлі чи іншому володінні особи. Слідчий повинен отримати такий дозвіл до з'ясування питання, чи надає їх володілець згоду на проведення цієї слідчої (розшукової) дії.

У підрозділі 3.2. «Дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій» досліджується порядок розгляду слідчим суддею клопотань слідчого, прокурора про надання цього дозволу.

Визначено, що КПК України, а не Інструкція «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні», має визначати порядок розгляду прокурором клопотання слідчого про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії.

Констатовано, що слідчий суддя Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя повинен надавати дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які обмежують конституційні права особи на недоторканність житла, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Слідчий суддя місцевого суду має приймати рішення про надання дозволу на проведення інших негласних слідчих (розшукових) дій. Цю пропозицію підтримали 89 % опитаних слідчих, 75 % прокурорів, 84 % суддів.

Запропоновано доповнити ст. 248 КПК України таким положенням: «Встановивши, що клопотання про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії подано без додержання вимог частини 2 статті 248 цього Кодексу, слідчий суддя відмовляє у його задоволенні та повертає прокурору, про що постановляє ухвалу». Доведено, що слід уточнити строк розгляду цього клопотання – невідкладно, але не пізніше від дня його надходження до суду.

Встановлено, що у виняткових випадках, передбачених ст. 250 КПК України, до постановлення слідчим суддею ухвали можуть розпочинатись лише такі негласні слідчі (розшукові) дії, як установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу та спостереження за особою, речю або місцем.

У підрозділі 3.3 «Допит свідка та потерпілого під час досудового розслідування у судовому засіданні» визначено, що клопотати про проведення цього допиту може як сторона обвинувачення, так і сторона захисту. Потерпілого також слід визнати суб'єктом ініціації допиту.

Акцентовано увагу на тому, що слідчі судді досить широко тлумачать поняття ч. 1 ст. 225 КПК України «існування небезпеки для життя і здоров'я свідка чи потерпілого», включаючи в нього: погрози вбивством або застосування фізичного насильства стосовно свідка, потерпілого у разі сприйняття їх як реальних; інші прояви психічного насильства стосовно свідка, потерпілого, зокрема, тероризування, моральний тиск, настійливі вимоги; спосіб життя та стан здоров'я свідка або потерпілого, які не пов'язані із тяжкою хворобою, але об'єктивно можуть унеможливити допит у судовому засіданні або вплинути на повноту чи достовірність показань. До виняткових випадків, які унеможливають допит свідка, потерпілого або можуть вплинути на

повноту чи достовірність їх показань, крім вказаних у ч. 1 ст. 225 КПК України, слідчі судді відносять: тривале відрядження, виїзд на роботу, навчання або постійне проживання за межами України; потерпілий або свідок є громадянином іноземної держави, постійно проживає за межами України і має намір повернутись до місця постійного проживання; призов на службу у Збройні Сили України; відсутність постійного місця проживання та постійної роботи; свідок або потерпілий перебуває на території України без законних на те підстав і підлягає видворенню за межі України; психологічні особливості особи неповнолітнього свідка або потерпілого; робота свідка під керівництвом осіб, які можуть вплинути на зміст, повноту і достовірність показань; свідок, потерпілий є близькими родичами із підозрюваним або обвинуваченим; свідка або потерпілого засуджено до покарання у виді обмеження чи позбавлення волі або застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

Доведено, що слід визначити: вимоги до клопотання сторін про проведення допиту свідка та потерпілого у судовому засіданні; строк, протягом якого слідчий суддя має розглянути це клопотання; рішення, що приймаються слідчим суддею за результатами його розгляду. Вказано, які є винятки із правила про присутність сторін кримінального провадження під час проведення допиту свідка чи потерпілого.

У підрозділі 3.4. *«Прийняття рішення про проведення експертизи»* визначено, що у ч. 1 ст. 244 КПК України слід передбачити строк, протягом якого сторона захисту може звернутися до слідчого судді з клопотанням про залучення експерта. Право заявляти таке клопотання необхідно надати потерпілому.

Обґрунтовано доцільність виключити з ч. 3 ст. 244 КПК України положення, що «неприбуття особи, яка подала клопотання про залучення експерта, не перешкоджає його розгляду». Необхідно визнати обов'язковою участь у судовому засіданні слідчого або прокурора, який виніс постанову про відмову в задоволенні клопотання сторони захисту про залучення експерта.

Констатовано, якщо відсутня хоча б одна із обставин, які зазначені у пунктах 1, 2 ч. 6 ст. 244 КПК України, слідчий суддя має прийняти рішення про відмову в задоволенні клопотання про залучення експерта. У цій нормі доцільно навести перелік об'єктивних причин, через які сторона захисту не може самостійно залучити експерта.

Доведено, що слідчий суддя має постановити ухвалу про залишення без розгляду клопотання сторони захисту про залучення експерта, якщо поставлені питання раніше ставив перед експертом слідчий, прокурор та на них отримана відповідь.

Запропоновано закріпити у ч. 3 ст. 242 КПК України положення, що слідчий суддя за клопотанням сторін приймає рішення про примусове залучення підозрюваного, потерпілого, свідка до проведення медичної або психіатричної експертизи, якщо вони відмовляється від їх проведення. Також дану норму потрібно доповнити положенням про порядок його прийняття.

У підрозділі 3.5. *«Прийняття рішення про проведення інших процесуальних дій»* визначено, що слідчому судді слід надати право під час

розгляду заяви про відвід заслухати за клопотанням сторін будь-якого свідка, витребувати та дослідити будь-які документи, які мають значення для вирішення питання про наявність чи відсутність підстав для відводу.

Доведено, що з ч. 7 ст. 100 КПК України слід виключити слова «яке розглядається згідно зі статтями 171–173 цього Кодексу» та визначити вимоги до клопотання слідчого, прокурора про передачу зазначених у ч. 6 цієї статті речових доказів для їх реалізації, технологічної переробки або знищення, порядок його розгляду слідчим суддею.

Констатовано, що у ст. 117 КПК України слід визначити, які процесуальні строки підлягають поновленню; конкретизувати, хто з учасників кримінального провадження вправі вносити клопотання про поновлення строку; встановити вимоги до цього клопотання та строк його подання на судовий розгляд; навести перелік поважних причин пропуску строків; передбачити строк, протягом якого слідчий суддя має розглянути та вирішити клопотання про поновлення строку.

Підтримується думка науковців (С.В. Банах, С.Г. Штогун), що надання слідчому судді повноважень, передбачених ст. 206 КПК України, щодо здійснення судового контролю за законністю затримання осіб і тримання їх під вартою дублює аналогічну функцію органів прокуратури.

Аргументовано, що повноваження приймати рішення про відібрання зразків для проведення експертизи необхідно надати слідчому. Цю пропозицію підтримали 97 % опитаних слідчих, 84 % прокурорів, 81 % суддів. За ухвалою слідчого судді має здійснюватися лише примусове відбирання біологічних зразків у випадку, передбаченому ч. 3 ст. 245 КПК України, коли особа відмовляється добровільно їх надати.

Обґрунтовано, що у ч. 10 ст. 290 КПК України слід визначити вимоги до клопотання про встановлення строку, протягом якого сторона кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, повинні ознайомитися з матеріалами, до яких надано доступ; надати слідчому судді право за клопотанням сторін заслухати свідків чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про встановлення строку на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження; передбачити вимоги до ухвали слідчого судді про встановлення цього строку.

Запропоновано додати до переліку осіб, які можуть бути за рішенням слідчого судді обмежені у часі при ознайомленні з матеріалами кримінального провадження, цивільного позивача, його представника чи законного представника, цивільного відповідача та його представника, представника потерпілого та його законного представника.

Поділяється думка науковців (Д.П. Письменний, Л.Д. Удалова), що надання слідчому судді повноваження приймати рішення про проведення спеціального досудового розслідування не узгоджується із функціональним призначенням попереджувального судового контролю у кримінальному провадженні. Таке рішення повинен приймати прокурор.

Розділ 4 «Оскарження слідчому судді рішень, дій чи бездіяльності слідчого та прокурора» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 4.1. «Предмет оскарження» аналізуються процесуальні рішення, дії та бездіяльність слідчого, прокурора, які можуть бути оскаржені слідчому судді: бездіяльність, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у неповерненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст. 169 КПК України, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які слідчий, прокурор зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк; рішення про зупинення досудового розслідування; рішення про закриття кримінального провадження; рішення про відмову у визнанні потерпілим; рішення, дії чи бездіяльність при застосуванні заходів безпеки; рішення про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій; рішення про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 39 КПК України.

Доведено, що слід: визначити у п. 6 ч. 1 ст. 303 КПК України, що можуть бути оскаржені рішення слідчого, прокурора про відмову у застосуванні заходів безпеки або про їх скасування; доповнити п. 7 цієї норми положенням про оскарження рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення інших процесуальних дій, які здійснюються з метою збирання доказів; виключити пункт 8 з ч. 1 ст. 303 КПК України.

Констатовано, якщо спеціальне досудове розслідування буде проводитись за постановою прокурора, стороні захисту, потерпілому, його представнику чи законному представнику доцільно надати право оскаржувати її слідчому судді.

Доведено, що досудове розслідування буде паралізоване, якщо учасники кримінального провадження отримають право оскаржувати слідчому судді усі процесуальні рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора.

Визначено, що доцільно надати право оскаржувати: підозрюваному, його захиснику, законному представнику – рішення слідчого, прокурора про затримання особи за підозрою у вчиненні злочину; підозрюваному, його захиснику, потерпілому та його представнику – рішення прокурора про продовження строку досудового розслідування.

Обґрунтовано, що КПК слід доповнити нормами про: проведення перевірки заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення; прийняття за її результатами рішень про початок досудового розслідування або про відмову у цьому; оскарження цих рішень слідчому судді. Цю пропозицію поділяють 92 % слідчих (335), 85 % прокурорів (106), 79 % суддів (76).

Наводяться аргументи щодо незгоди автора з науковцями, які вважають недоліком закону відсутність у сторони захисту можливості оскаржити таке рішення слідчого, прокурора як повідомлення особі про підозру. Розгляд слідчим суддею скарги на це рішення являтиме собою перевірку доказів ще до завершення досудового розслідування і таким чином заздалегідь визначатиме питання щодо її винуватості у вчиненні кримінального правопорушення до проведення судового розгляду. За такої регламентації порушуватиметься засада презумпції невинуватості. Розглядаючи під час досудового розслідування

скарги на рішення слідчого та прокурора про повідомлення про підозру, слідчий суддя виконуватиме не функцію судового контролю, а функцію судового розгляду.

Відмічається, чому викликає заперечення пропозиція науковців надати слідчому право подавати слідчому судді скарги на рішення, дії чи бездіяльність прокурора. Якщо слідчому судді надати повноваження розглядати такі скарги, це призведе до втручання у діяльність прокурора як органу, що здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва. Також не узгоджується з функціональним призначенням судового контролю пропозиція, що оскарження дій сторони захисту має здійснюватися через окреме судово-контрольне провадження.

У підрозділі 4.2. «Суб'єкти, строки та порядок оскарження» визначено, що у п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України необхідно конкретизувати, яку саме бездіяльність слідчого та прокурора має право оскаржити той чи інший учасник кримінального провадження. У цьому пункті слід передбачити, що може бути оскаржена бездіяльність, яка полягає у: невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, – заявником, потерпілим, його представником чи законним представником; не поверненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст. 169 КПК України, – володільцем тимчасово вилученого майна; нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк, – потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Констатовано, що цивільному позивачу, його представнику, законному представнику доцільно надати право оскаржувати рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування. Право на оскарження рішення прокурора про закриття кримінального провадження повинні мати близькі родичі померлого підозрюваного у випадках, коли це необхідно для його реабілітації, а також цивільний позивач та його представник.

Визначено, що суб'єктами оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки є: особа, яка заявила до правоохоронного органу про кримінальне правопорушення або в іншій формі брала участь чи сприяла виявленню, попередженню, припиненню або розкриттю кримінальних правопорушень; потерпілий або його представник у кримінальному провадженні; підозрюваний, обвинувачений, захисники і законні представники; цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники у справі про відшкодування шкоди, завданої злочином; представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження; свідок; експерт, спеціаліст, перекладач і понятий; члени сімей та близькі родичі перерахованих осіб, якщо шляхом погроз або інших протиправних дій щодо них робляться спроби вплинути на учасників кримінального судочинства.

Акцентовано, що у чч. 2, 5 ст. 22 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», ч. 5 ст. 55, ч. 2

ст. 503 КПК України передбачено винесення слідчим, прокурором постанов, які можуть бути оскарженні, однак не йдеться про направлення їх копій зацікавленим особам. Оскільки відповідно до ч. 1 ст. 304 цього Кодексу саме з дня отримання особою копії постанови слідчого, прокурора починається строк подання на неї скарги, запропоновано доповнити: ч. 5 ст. 55 КПК України положенням про направлення особі, якій не завдано шкоди, зазначеної у ч. 1 даної статті, копії постанови слідчого або прокурора про відмову у визнанні потерпілим; ч. 2 ст. 503 КПК України положенням про направлення зацікавленим особам копії постанови слідчого чи прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 39 цього Кодексу; чч. 2, 5 ст. 22 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» положенням про обов'язок слідчого, прокурора направити зацікавленій особі копію постанови про відмову у застосуванні заходів безпеки або копію постанови про їх скасування.

Доведено, що у главі 26 КПК України необхідно визначити права та обов'язки учасників кримінального провадження під час розгляду слідчим суддею скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора.

Обґрунтовано, що строк оскарження слідчому судді постанови слідчого про закриття кримінального провадження має обчислюватися з моменту отримання заявником, потерпілим повідомлення прокурора про відмову у її скасуванні.

Запропоновано визначити у ч. 1 ст. 306 КПК України, що скарги подаються до суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування. Вказано, що відсутність у законі спеціальних вимог щодо змісту скарги гарантує свободу оскарження.

У підрозділі 4.3. «Розгляд слідчим суддею скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора» визначено, що за деякими винятками на правила розгляду цих скарг поширюються загальні положення про судовий розгляд.

Констатовано, якщо скарга відповідає вимогам закону, слідчий суддя має відкрити провадження та постановити ухвалу про її призначення до розгляду. Вказано, які процесуальні дії вправі проводити слідчий суддя під час розгляду скаргу. Обґрунтовано, що слід збільшити до десяти днів строк розгляду слідчим суддею скарги на постанову слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження, якщо необхідно дослідити значний обсяг матеріалів досудового розслідування.

Доведено, що слід встановити правило, відповідно до якого слідчий суддя зобов'язаний повторно викликати у межах строку розгляду скарги особу, яка її подала та не з'явилась в судові засідання. Після його спливу він має закрити провадження у зв'язку з неявкою особи. Якщо ж від цієї особи надійде заява про розгляд скарги за її відсутності, слідчий суддя повинен розглянути її по суті.

Визначено, при наявності яких обставин за результатами розгляду скарг слідчим суддею постановляються ухвали про скасування рішення слідчого чи

прокурора; зобов'язання припинити дію; зобов'язання вчинити певну дію; відмову в задоволенні скарги. Слідчий суддя також може постановити ухвалу про закриття провадження за скаргою, коли під час судового провадження за скаргою слідчий, прокурор відповідно до ч. 2 ст. 305 КПК України самостійно скасує рішення, передбачені пп. 1, 2, 5 і 6 ч. 1 ст. 303 цього Кодексу, припинить дію чи бездіяльність, які оскаржуються.

Дисертант погоджується з науковцями, які критично оцінюють правило ч. 1 ст. 306 КПК України, що скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора розглядаються слідчим суддею місцевого суду згідно з правилами судового розгляду, передбаченими статтями 318–380 цього Кодексу. Запропоновано доповнити главу 26 КПК України статтями, які мають визначати особливості судового розгляду скарг на те чи інше рішення слідчого, прокурора, дію чи бездіяльність.

Розділ 5 «Прийняття слідчим суддею рішень при здійсненні видачі особи (екстрадиції)» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 5.1. *«Рішення про застосування тимчасового та екстрадиційного арештів»* вказано, що у ст. 583 КПК України слід визначити вимоги до клопотання прокурора про застосування тимчасового арешту, конкретизувати порядок його розгляду слідчим суддею.

Обґрунтовано висновок про необхідність доповнення цієї статті положенням, що слідчий суддя постановляє ухвалу про тимчасовий арешт затриманої особи до надходження запиту про її видачу, але не більше як на 18 діб, якщо інше не визначено міжнародним договором. У подальшому цей строк підлягає продовженню до 40 діб за клопотанням прокурора.

Запропоновано передбачити у ст. 584 КПК України вимоги до клопотання прокурора про екстрадиційний арешт особи, щодо якої надійшов запит компетентного органу іноземної держави про її видачу. У такому клопотанні має бути зазначено: дату, час затримання особи та ким затримано; прізвище, ім'я по батькові, дату народження, громадянство затриманої особи; правоохоронний орган іноземної держави, який здійснює її розшук; злочин, у якому обвинувачується особа, та його кваліфікація за статтею кримінального закону запитуючої сторони; відомості про застосування тимчасового арешту; дані про надходження до Генеральної прокуратури України запиту про видачу; результати екстрадиційної перевірки; злочин відповідає статті Кримінального кодексу України та є екстрадиційним; строк давності притягнення до кримінальної відповідальності не закінчився; прохання прокурора застосувати екстрадиційний арешт до затриманої особи.

Констатовано, що необхідно деталізувати порядок розгляду слідчим суддею клопотання прокурора про екстрадиційний арешт особи. Доцільно доповнити ст. 584 КПК такими положеннями: відкривши судові засідання, слідчий суддя оголошує, що розглядатиметься клопотання про застосування екстрадиційного арешту, з'ясовує, хто з учасників розгляду з'явився; коли в розгляді клопотання бере участь перекладач, слідчий суддя роз'яснює йому права та обов'язки, попереджає про кримінальну відповідальність за завідомо неправильний переклад; після виконання цих дій слідчий суддя повідомляє своє

прізвище, прізвище прокурора і секретаря судового засідання, захисника та перекладача, роз'яснює особі право заявляти відвід та давати пояснення.

Визначено, що у ч. 11 ст. 584 КПК України потрібно передбачити строк, протягом якого прокурор має звернутися до слідчого судді з клопотанням здійснити перевірку підстав для подальшого тримання особи під вартою; вимоги до цього клопотання; порядок його розгляду слідчим суддею. До ч. 12 цієї статті запропоновано внести доповнення про строк подання та розгляду скарги особи, до якої застосовано екстрадиційний арешт, або її захисника чи законного представника щодо перевірки підстав для звільнення цієї особи з-під варти. Доведено, що слід виключити з КПК України ст. 585, яка регламентує порядок застосування запобіжного заходу не пов'язаного із триманням під вартою, для забезпечення видачі особи на запит іноземної держави.

У підрозділі 5.2. *«Розгляд скарг на рішення про затримання та видачу особи (екстрадицію)»* визначено, що у ч. 7 ст. 582 КПК України необхідно регламентувати порядок розгляду слідчим суддею скарги на рішення уповноваженої службової особи про затримання особи, яка розшукується іноземною державою.

Констатовано, що скарга має розглядатися одночасно з клопотанням прокурора про застосування тимчасового арешту з додержанням вимог, передбачених ст. 583 КПК України. За результатами її розгляду слідчий суддя повинен постановити ухвалу про законність затримання чи про задоволення скарги і визнання затримання незаконним.

Запропоновано доповнити ст. 591 КПК України положеннями, що слідчий суддя має постановити ухвалу про повернення скарги особі, якщо вона подана після закінчення строку, передбаченого ч. 3 ст. 590 цього Кодексу; постановити ухвалу про відкриття провадження та призначення скарги до розгляду, якщо вона відповідає вимогам закону; на початку засідання перевірити явку учасників судового розгляду, роз'яснити їм права та обов'язки, оголосити, яка скарга розглядатиметься; перевірити, чи дотримані умови видачі особи та вимоги закону під час проведення екстрадиційної перевірки, чи немає обставин, які перешкоджають її видачі; заслухати пояснення особи, яка подала скаргу, її захисника, законного представника та думку прокурора.

У підрозділі 5.3. *«Затвердження згоди особи на застосування спрощеного порядку її видачі з України»* визначено, що ст. 588 КПК України слід передбачити вимоги до клопотання прокурора про затвердження згоди особи на спрощену видачу. Це клопотання повинно містити: інформацію про затримання особи, яка розшукується іноземною державою у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення, застосування до неї тимчасового або екстрадиційного арешту; дані про отримання запиту компетентного органу іноземної держави про видачу особи; відомості про звернення особи до прокурора із заявою про спрощений порядок її видачі; прохання прокурора до слідчого судді затвердити згоду особи на застосування спрощеного порядку її видачі. До клопотання мають додаватися: копія запиту компетентного органу іноземної держави про видачу особи (екстрадицію), засвідчена центральним органом України; письмова заява особи про застосування спрощеного порядку

її видачі; матеріали екстрадиційної перевірки наявності можливих перешкод для її видачі.

Запропоновано доповнити ст. 588 КПК України положенням, що клопотання про затвердження згоди особи на спрощену видачу подається прокурором протягом доби після одержання письмової заяви особи про її згоду на видачу до суду, в межах територіальної юрисдикції якої така особа тримається під вартою. Якщо до особи застосовано запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою, це клопотання подається до суду, в межах територіальної юрисдикції якого розташований центральний орган України.

Доведено, що у ст. 588 КПК України необхідно регламентувати строк, протягом якого слідчий суддя має розглянути клопотання прокурора про затвердження згоди особи на застосування спрощеного порядку видачі, а також конкретизувати порядок проведення судового розгляду.

ВИСНОВКИ

У **висновках** зазначено, що проведене дисертаційне дослідження дало змогу вирішити важливу наукову проблему, а саме: розробити та обґрунтувати концептуальні теоретичні засади та практичні рекомендації здійснення судового контролю у кримінальному процесі. Це дає змогу сформулювати та обґрунтувати низку теоретичних положень та пропозицій:

1. У становленні та розвитку законодавства незалежної України щодо здійснення судового контролю у кримінальному процесі можна виділити два етапи: 1 етап – 1991–2012 роки (період дії КПК України 1960 р.); 2 етап – з 2012 р. і донині, період, виокремлення якого зумовлене прийняттям КПК України 2012 р.

2. Судовий контроль у кримінальному процесі – це діяльність слідчого судді на стадії досудового розслідування та під час екстрадиційної процедури зі здійснення у порядку, передбаченому КПК, наданих йому повноважень, метою якої є своєчасне забезпечення захисту та охорони прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні. Крім попереджувального (дозвільного) та подальшого є третій вид судового контролю, який здійснюється через повноваження слідчого судді встановлювати та поновлювати процесуальні строки, розглядати відводи, здійснювати допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні, вирішувати питання про речові докази. Ці повноваження слідчого судді мають бути закріплені в окремій главі КПК України.

3. Запропоновано розширити межі судового контролю у кримінальному процесі. Слідчий суддя має приймати рішення про: ексгумацію трупа, якщо родичі покійного заперечують проти цього; проведення примусового освідування особи (пропозицію підтримали 72 % опитаних слідчих, 78 % прокурорів, 73 % суддів); усунення захисника від участі у кримінальному провадженні, якщо він, зловживаючи своїми правами, перешкоджає встановленню обставин вчиненого кримінального правопорушення, а також є свідком і в зв'язку з цим допитувався або підлягає допиту. За ухвалою слідчого

судді повинні застосовуватися лише запобіжні заходи у вигляді тримання під вартою, домашнього арешту та застави. Інші заходи мають обиратись за постановою слідчого, прокурора (пропозицію поділяють 95 % опитаних слідчих, 87 % прокурорів, 78 % суддів).

4. Щодо прийняття рішення про застосування заходів забезпечення кримінального провадження доцільно:

- доповнити статті 142, 146, 163, 194 КПК України положеннями про постановлення слідчим суддею ухвали про повернення прокурору клопотань про здійснення приводу, накладення грошового стягнення, тимчасовий доступ до речей і документів, застосування запобіжного заходу, якщо вони подані без додержання встановлених вимог;

- надати право слідчому судді за клопотанням сторін заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про застосування приводу, тимчасового доступу до речей і документів, накладення грошового стягнення та скасування цього заходу;

- виключити зі статей 151, 156, 172, 193 КПК України положення про право слідчого судді за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади, арешт майна, застосування запобіжного заходу;

- зобов'язати прокурора або слідчого брати участь під час розгляду клопотань про здійснення приводу, арешт майна, накладення грошового стягнення та скасування цього заходу. Неявка підозрюваного, його захисника у судові засідання не повинна перешкоджати розгляду клопотань про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади;

- встановити строки розгляду клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів; подання учасником кримінального провадження клопотання про скасування ухвали слідчого судді про накладення на нього грошового стягнення; подання прокурором клопотань про продовження строків тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом та відсторонення від посади; звернення слідчого, прокурора до слідчого судді з клопотанням про арешт майна, яке не було тимчасово вилучене;

- передбачити вимоги до клопотань прокурора про продовження строку тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади, а також до ухвал слідчого судді про здійснення приводу, накладення грошового стягнення;

- деталізувати порядок розгляду слідчим суддею клопотання про застосування запобіжного заходу, визначити процедуру розгляду клопотання підозрюваного, його захисника, іншого власника чи володільця майна, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, про скасування арешту майна, а також клопотання прокурора, слідчого про зміну запобіжного заходу;

- здійснювати тимчасовий доступ до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю на підставі ухвали слідчого судді (пропозицію підтримали 94 % опитаних слідчих, 87 % прокурорів, 82 % суддів). Тимчасовий

доступ до інших речей та документів має застосовуватись за постановою слідчого, прокурора. Особам, у яких вилучені речі та документи, слід надати право оскаржити дане рішення слідчому судді;

– надати право слідчому судді приймати рішення про продовження строку затримання не більше ніж на 48 годин, якщо для застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою необхідно додатково вивчити дані про особу підозрюваного чи з'ясувати інші обставини, які мають значення для прийняття рішення з цього питання (пропозицію поділяють 72 % опитаних слідчих, 66 % прокурорів, 68 % суддів). У зв'язку з цим необхідно доповнити ч. 3 ст. 29 Конституції України положенням, що на підставах та в порядку, встановлених законом, строк затримання особи може бути продовжений за рішенням суду;

– уповноважити суддю апеляційного суду продовжувати строк тримання підозрюваного під вартою до шести місяців, а суддю Верховного Суду до дванадцяти місяців.

5. Доведена необхідність доповнення ст. 234 КПК України положенням згідно якого клопотання про обшук подається до суду першої інстанції, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, та має бути розглянуто негайно слідчим суддею після його надходження у закритому судовому засіданні; ч. 3 ст. 233 цього Кодексу нормою, що протягом 24 годин з моменту проведення обшуку слідчий, прокурор зобов'язаний надати слідчому судді протокол цієї слідчої (розшукової) дії, та необхідні матеріали кримінального провадження. Слідчий суддя перевіряє наявність підстав для обшуку та постановляє ухвалу про законність чи незаконність його проведення. Також у ч. 2 ст. 237 КПК України потрібно визначити, що огляд житла чи іншого володіння особи, за винятком огляду місця події, проводиться за згодою його власника або на підставі ухвали слідчого судді.

Відносно прийняття рішення про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій обґрунтована доцільність доповнення ст. 248 КПК України такими положеннями: до клопотання слідчого, прокурора про надання дозволу про проведення негласної слідчої (розшукової) дії додаються матеріали кримінального провадження; слідчий суддя відмовляє у задоволенні цього клопотання та повертає прокурору, якщо воно подано без додержання вимог ч. 2 цієї статті. Слідчий суддя місцевого суду має давати дозвіл на проведення таких негласних слідчих (розшукових) дій як аудіо-, відеоконтроль особи; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою; аудіо-, відеоконтроль місця; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (пропозицію підтримали 89 % опитаних слідчих, 75 % прокурорів, 84 % суддів).

Запропоновано доповнити ст. 225 КПК України положеннями про вимоги до клопотання сторін кримінального провадження про проведення допиту свідка чи потерпілого під час досудового розслідування у судовому провадженні; строк, протягом якого слідчий суддя має розглянути це клопотання; рішення, які приймаються слідчим суддею за результатами його розгляду.

Щодо прийняття рішення про залучення експерта, слід доповнити ст. 244 КПК України положенням про строк, протягом якого з моменту винесення слідчим, прокурором постанови про відмову в задоволенні клопотання про залучення експерта сторона захисту має право звернутися до слідчого судді з таким клопотанням. З ч. 3 цієї статті доцільно виключити положення, що неприбуття особи, яка подала клопотання про залучення експерта, не перешкоджає його розгляду.

Потрібно визнати обов'язковою участь у судовому засіданні слідчого, прокурора, який виніс постанову про відмову в задоволенні клопотання сторони захисту про залучення експерта. До ч. 3 ст. 243 КПК України доцільно внести доповнення, що експерт може бути залучений слідчим суддею за клопотанням потерпілого. Також у ч. 3 ст. 242 цього Кодексу необхідно закріпити положення про прийняття слідчим суддею за клопотанням сторони кримінального провадження рішення про примусове залучення підозрюваного, потерпілого, свідка до проведення медичної чи психіатричної експертизи, якщо вони відмовляються від їх проведення.

6. Запропоновано вдосконалити порядок розгляду та вирішення слідчим суддею питання про відводи під час досудового розслідування; поновлення процесуальних строків; встановлення строку, протягом якого сторона кримінального провадження повинна ознайомитися з матеріалами, до яких надано доступ; відбирання біологічних зразків; реалізацію, технологічну переробку або знищення речових доказів, зазначених у ч. 6 ст. 100 КПК України.

Доведена необхідність надання слідчому повноважень щодо прийняття рішення про відібрання зразків для проведення експертизи (пропозицію поділяють 97 % опитаних слідчих, 84 % прокурорів, 81 % суддів). За ухвалою слідчого судді має здійснюватися лише примусове відбирання біологічних зразків, коли особа відмовляється їх надати. Рішення про проведення спеціального досудового розслідування повинен приймати прокурор.

Зацікавленим особам слід надати право оскаржувати слідчому судді рішення слідчого, прокурора про: проведення досудового розслідування або про відмову у цьому (пропозицію підтримали 92 % опитаних слідчих, 85 % прокурорів, 79 % суддів); затримання особи за підозрою у вчиненні злочину; продовження строку досудового розслідування; проведення спеціального досудового розслідування.

У ч. 1 ст. 303 КПК України доцільно вказати, при невиконанні яких саме процесуальних дій слідчим чи прокурором зацікавлені особи мають право подати скаргу на таку бездіяльність (п. 1), що підлягають оскарженню постанови слідчого, прокурора про відмову у застосуванні заходів безпеки або про їх скасування (п. 6), а також постанови про відмову у задоволенні клопотання про проведення інших процесуальних дій, які здійснюються з метою збирання доказів (п. 7). Крім того, слід виключити п. 8 з ч. 1 цієї статті.

Запропоновано доповнити главу 26 КПК України низкою статей, які мають визначати особливості розгляду слідчим суддею скарг на те чи інше рішення, дію чи бездіяльність слідчого, прокурора.

Доведена необхідність позбавлення прокурора повноважень передбачених ст. 615 КПК України щодо надання дозволу на обшук житла чи іншого володіння особи, обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, перелік яких наведений у цій статті.

7. Щодо прийняття рішень про видачу (екстрадицію) особи, обґрунтовано необхідність конкретизації у статтях 583, 584 КПК України порядку розгляду слідчим суддею клопотання прокурора про застосування тимчасового та екстрадиційного арештів; доцільність доповнення ст. 583 цього Кодексу положенням, що слідчий суддя спочатку постановляє ухвалу про застосування тимчасового арешту затриманої особи не більше як на вісімнадцять діб, якщо інше не визначено міжнародним договором, а у подальшому такий строк підлягає продовженню до сорока діб за внесеним прокурором клопотанням. Потребує удосконалення порядок розгляду слідчим суддею клопотання прокурора про продовження застосування екстрадиційного арешту, процедура перевірки підстав для подальшого тримання особи під вартою, здійснювана за скаргою особи, до якої застосовано цей арешт, її захисника чи законного представника. Доведена необхідність виключення ст. 585 з КПК України, а також доповнення ст. 582 цього Кодексу нормою про порядок розгляду слідчим суддею скарги на рішення уповноваженої службової особи про затримання особи, яка розшукується іноземною державою. Запропоновано деталізувати у ст. 591 КПК України порядок розгляду слідчим суддею скарги на рішення центрального органу України про видачу особи (екстрадицію), а у ч. 3 ст. 588 цього Кодексу визначити суд, до якого прокурор повинен подати клопотання про затвердження згоди особи на спрощену видачу, строк, протягом якого слідчий суддя має розглянути це клопотання та процедуру проведення судового розгляду.

8. Сформульовано пропозиції щодо внесення змін та доповнень до статей 142, 146, 147, 151, 153, 156, 158, 163, 171, 172, 174, 193, 194, 199, 200, 225, 234, 237, 242, 243, 244, 248, 303, 615 Кримінального процесуального кодексу України, що стосуються регулювання порядку здійснення судового контролю у кримінальному процесі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Макаров М.А. Судовий контроль у кримінальному провадженні: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 340 с.
2. Макаров М.А. Теорія та практика здійснення судового контролю у кримінальному процесі: монографія. Київ: Видавничий центр «Кафедра», 2017. 434 с.

Рецензії:

Басиста І.В. Рецензія на монографію Макарова М.А. на тему: «Судовий контроль у кримінальному провадженні». *Науково-інформаційний вісник Івано-*

Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького. Серія: Право. 2016. № 1 (13). С. 228–230.

Чаплинський К.О. Рецензія на монографічне дослідження М.А. Макарова «Судовий контроль у кримінальному провадженні». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Збірник наукових праць. 2016. № 3 (82). С. 234–236.*

Гловюк І.В. Новітнє дослідження судового контролю у кримінальному провадженні. *Вісник південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2017. № 10. С. 255–258.*

Наукові статті у фахових виданнях України:

1. Макаров М.А. Оскарження слідчому судді рішення про затримання особи за підозрою у вчиненні злочину. *Юридична наука. 2015. № 5. С. 142–147.*

2. Макаров М.А. Оскарження слідчому судді рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування. *Право і суспільство. 2015. № 5–2. С. 217–221.*

3. Макаров М.А. Оскарження слідчому судді бездіяльності слідчого та прокурора. *Держава і право. 2015. Випуск 67. С. 374–383.*

4. Макаров М.А. Межі оскарження слідчому судді рішень, дій чи бездіяльності. *Юридична наука. 2015. № 6. С. 138–143.*

5. Макаров М.А. Прийняття слідчим суддею рішення про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом. *Право і суспільство. 2015. № 6. Ч. 3. С. 182–187.*

6. Макаров М.А. Щодо розширення повноважень слідчого судді в кримінальному процесі. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2015. Випуск 3–2. Том 3. С. 267–271.*

7. Макаров М.А. Оскарження слідчому судді постанови слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження. *Судова апеляція. 2015. № 2. С. 33–40.*

8. Макаров М.А. Оскарження слідчому судді рішення слідчого, прокурора при застосування заходів безпеки. *Підприємництво, господарство і право. 2015. № 8 (236). С. 49–52.*

9. Макаров М.А. Розгляд слідчим суддею клопотання про здійснення приводу. *Судова апеляція. 2015. № 3. С. 83–88.*

10. Макаров М.А. Прийняття слідчим суддею рішення про накладення грошового стягнення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2015. Випуск 4. Том. 3. С. 104–106.*

11. Макаров М.А. Прийняття слідчим суддею рішення про відсторонення від посади. *Держава і право. 2015. Випуск 69. С. 335–345.*

12. Макаров М.А. Прийняття слідчим суддею рішення про арешт майна. *Юридична наука. 2015. № 10 (52). С. 200–206.*

13. Макаров М.А. Оскарження слідчому судді рішення слідчого, прокурора, передбаченого п. 7 ч. 1 ст. 303 КПК України. *Вісник Запорізького Національного університету. Серія: Юридичні науки. 2015. № 3. С. 161–166.*

14. Makarov M.A. Authorization of covert investigative (detective) actions by the investigating judge. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. Випуск 4 (97). С. 238–248.

15. Макаров М.А. Судовий контроль за проведенням у невідкладних випадках обшуку у житлі чи іншому володінні особи. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Випуск 3. Том 2. С. 211–216.

16. Макаров М.А. Окремі аспекти продовження строку тримання підозрюваного під вартою. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Випуск 1 (10). С. 249–252.

Наукові статті у зарубіжних наукових виданнях:

1. Макаров М.А. Сроки обжалования и рассмотрения следственным судьей жалоб на решения, действия или бездействие следователя и прокурора. *LEGEA SI VIATA*. Молдова. 2015. № 5. С. 29–32.

2. Макаров М.А. Щодо оскарження слідчому судді рішення слідчого та прокурора про початок досудового розслідування. *Jurnalul juridic national: teorie si practika*. Молдова. 2015. № 4/2 (14). С. 129–131.

3. Макаров М.А. Деякі аспекти розгляду слідчим суддею клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів. *Jurnalul juridic national: teorie si practika*. Молдова. 2015. № 5–2 (15). С. 104–106.

4. Макаров М.А. Надання слідчим суддею дозволу на проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи. *Visegrad journal on human rights*. Словачка республіка. 2015. № 5/2. С. 73–79.

5. Макаров М.А. Деякі питання застосування запобіжних заходів. *Visegrad journal on human rights*. Словачка республіка. 2015. № 6/1. С. 108–114.

Тези доповідей на конференціях:

1. Макаров М.А. Суб'єкти оскарження слідчому судді рішень, дій чи бездіяльності слідчого та прокурора // *Оперативно-розшукова діяльність та кримінальний процес: теоретико-практичний дискурс щодо їх співвідношення в умовах реформування органів внутрішніх справ України*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 22–23 квіт. 2015 року). Одеса: ОДУВС, 2015. С. 140–141.

2. Макаров М.А. Зупинення досудового розслідування: деякі проблемні питання // *Актуальні проблеми кримінального права та процесу*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 12 черв. 2015 року). Київ: «Дакор», 2015. С. 144–147.

3. Макаров М.А. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження // *Актуальні проблеми досудового розслідування*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 23 жовт. 2015 року). Кривий Ріг: Донецький юрид. ін-т. МВС України, 2015. С. 134–138.

4. Макаров М.А. Порядок вирішення слідчим суддею питання про привід // *Актуальні проблеми судового права*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті проф. Івана Єгоровича Марочкіна (Харків, 30 жовт. 2015 року). Харків: Право, 2015. С. 67–68.

5. Макаров М.А. Прийняття слідчим суддею рішення про проведення експертизи // *Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Харків, 6–7 листоп. 2015 року). Харків: Східноукраїнська юридична організація, 2015. С. 113–114.

6. Макаров М.А. Встановлення слідчим суддею строку на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження // *Адвокатура: минуле та сучасність: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Одеса, 14 листоп. 2015 року). Одеса: «Юридична література», 2015. С. 191–193.

7. Макаров М.А. Поновлення та встановлення процесуальних строків слідчим суддею // *Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Харків, 20–21 листопада 2015 року). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2015. С. 83–86.

8. Макаров М.А. Допит слідчим суддею свідка та потерпілого під час досудового розслідування у досудовому засіданні // *Правові системи суспільства: сучасні проблеми та перспективи розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Львів, 20–21 листоп. 2015 року). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правових ініціатив», 2015. С. 42–44.

9. Макаров М.А. Прийняття слідчим суддею рішення про здійснення спеціального досудового розслідування // *Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ у процесі євроінтеграції: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Дніпро, 27–28 листоп. 2015 року). Дніпро: Дніпропетр. гуманіт. ун-т., 2015. Ч. 2. С. 180–182.

10. Макаров М.А. Усунення захисника від участі у кримінальному провадженні за рішенням слідчого судді // *Процесуальний та криміналістичний аспекти досудового розслідування: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Одеса, 14 квіт. 2016 року). Одеса: ОДУВС, 2016. С. 191–193.

11. Макаров М.А. Судовий контроль за поміщенням неповнолітніх в приймальник-розподільник для дітей // *Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Запоріжжя, 24–25 черв. 2016 року). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2016. С. 128–130.

12. Макаров М.А. Рішення слідчого судді про примусове залучення особи для проведення експертизи // *Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (Київ, 8 лип. 2016 року). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 105–107.

13. Макаров М.А. Рішення слідчого судді про отримання зразків для проведення експертизи // *Актуальні питання досудового розслідування: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (Кривий Ріг, 21 жовт. 2016 року). Кривий Ріг: Донецький юрид. ін-т МВС України, 2017. С. 136–138.

14. Макаров М.А. Оскарження слідчому судді рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій // *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення: матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф.* (Київ, 24 листоп. 2016 року). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 115–117.

15. Макаров М.А. Вирішення слідчим суддею питання про долю речових доказів // *Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти*: матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2016 року). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 310–313.

16. Макаров М.А. Деякі аспекти застосування екстрадиційного арешту // *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 20–21 січ. 2017 року). Одеса: Причорноморська фундація права, 2017. С. 103–105.

17. Макаров М.А. Деякі питання здійснення судового контролю за видачею особи (екстрадиція). // *Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції*: 1-й Харк. кримінал. процесуал. полілог: присвяч. 50-річчю каф. кримінал. процесу Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого та 85-річчю від дня народж. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України Ю.М. Грошевого (Харків, 16 груд. 2016 р.). Харків: Право, 2017. С. 302–307.

18. Макаров М.А. Розгляд слідчим суддею скарги на рішення про видачу особи (екстрадицію) // *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 27–28 січ. 2017 року). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 105–107.

АНОТАЦІЯ

Макаров М.А. Судовий контроль у кримінальному процесі: теоретичні та правові основи. – *Рукопис*.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2018.

У дисертації проведено комплексний аналіз теоретичних і правових положень щодо здійснення слідчим суддею судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб на стадії досудового розслідування та під час видачі особи (екстрадиції).

Досліджено розвиток кримінального процесуального законодавства незалежної України щодо регулювання порядку здійснення судового контролю за діяльністю органів досудового розслідування та прокурора. Сформульовано визначення судового контролю, розглянуто його види та межі.

З'ясовано особливості розгляду слідчим суддею клопотань прокурора, слідчого, погодженого з прокурором, про застосування таких заходів забезпечення кримінального провадження, як привід, накладення грошового стягнення, тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади, тимчасовий доступ до речей і документів, арешт майна, запобіжні заходи, а також надання дозволу на проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, прийняття рішень про відводи, поновлення процесуальних строків, залучення експерта за клопотанням сторони захисту, встановлення строку, протягом якого сторона

кримінального провадження повинна ознайомитися з матеріалами, до яких надано доступ, відбирання біологічних зразків, реалізацію, технологічну переробку або знищення речових доказів.

Здійснено аналіз питання про предмет, суб'єктів, строки, порядок оскарження і розгляд слідчим суддею скарг зацікавлених учасників кримінального провадження на процесуальні рішення, дії, бездіяльність слідчого та прокурора.

Проведено дослідження процедури прийняття слідчим суддею рішень про застосування тимчасового та екстрадиційного арештів, розгляду скарг на затримання та видачу особи (екстрадицію), затвердження згоди особи на спрощений порядок її видачі з України.

Ключові слова: судовий контроль, слідчий суддя, заходи забезпечення кримінального провадження, слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, оскарження, видача особи (екстрадиція).

АННОТАЦИЯ

Макаров М.А. Судебный контроль в уголовном процессе: теоретические и правовые основы. – *Рукопись.*

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2018.

В диссертации проведен комплексный анализ теоретических и правовых положений по осуществлению следственным судьей судебного контроля за соблюдением прав, свобод и интересов лиц на стадии досудебного расследования и во время выдачи лица (экстрадиции).

Исследовано развитие уголовного процессуального законодательства независимой Украины в части регламентации осуществления судебного контроля за деятельностью органов досудебного расследования и прокурора.

Сформулировано авторское определение судебного контроля в уголовном процессе. Рассмотрены виды и пределы этого контроля. Обосновано, что следственному судье следует предоставить полномочие принимать решение об: эксгумации трупа, если родственники покойного возражают против этого; принудительном освидетельствовании лица; отстранении защитника от участия в уголовном производстве, если он препятствует установлению истины, а также является свидетелем и в связи с этим допрашивался или подлежит допросу.

Раскрыты особенности рассмотрения следственным судьей ходатайств прокурора, следователя, согласованного с прокурором, о применении таких мер обеспечения уголовного производства, как привод, наложение денежного взыскания, временное ограничение в пользовании специальным правом, отстранение от должности, временный доступ к вещам и документам, арест имущества, меры пресечения. Обращено внимание на необходимость усовершенствования данного порядка.

Обосновывается целесообразность предоставить следственному судье право продолжать срок задержания лица по подозрению в совершении уголовного правонарушения до 48 часов, если для применения меры пресечения в виде содержания под стражей необходимо изучить данные о нем или установить иные обстоятельства, имеющие значение для принятия этого решения. Изложена точка зрения, что на основании определения следственного судьи должен осуществляться временный доступ только к предметам и документам, которые содержат охраняемую законом тайну.

Исследован порядок рассмотрения следственным судьей ходатайств прокурора, следователя, согласованного с прокурором, о предоставлении разрешения на проведение следственных (розыскных) и негласных следственных (розыскных) действий. Акцентируется внимание на тех правовых положениях, которые следует изменить или дополнить. Высказано мнение, что следственный судья местного суда должен принимать решение о проведении тех негласных следственных (розыскных) действий, которые не ограничивают конституционные права лица на неприкосновенность жилища, тайну переписки, телефонных разговоров, телеграфной и иной корреспонденции.

Обоснована необходимость усовершенствовать порядок рассмотрения следственным судьей вопроса о: допросе свидетеля, потерпевшего в судебном заседании; привлечении эксперта по ходатайству стороны защиты; разрешении отводов; восстановлении и установлении процессуальных сроков; отборе биологических образцов; реализации, технологической переработке и уничтожении вещественных доказательств.

Рассмотрен вопрос о предмете, сроках, субъектах обжалования, порядке рассмотрения следственным судьей жалоб на решения, действия и бездействие следователя, прокурора. Высказано предложение предоставить заинтересованным лицам право обжаловать следственному судье решение следователя, прокурора о: проведении досудебного расследования или об отказе в этом; задержании лица по подозрению в совершении преступления; продолжении срока досудебного расследования; проведении специального досудебного расследования. Аргументирован вывод, что главу 26 УПК следует дополнить статьями об особенностях рассмотрения следственным судьей жалоб участников уголовного производства на то или иное решение, действие или бездействие следователя, прокурора.

Исследуется порядок рассмотрения следственным судьей ходатайств прокурора о применении временного и экстрадиционного арестов, жалоб на решение уполномоченного служебного лица о задержании лица, которое разыскивается компетентными органами иностранного государства в связи с совершением преступления, и его выдаче (экстрадиции), утверждения согласия лица на упрощенный порядок его выдачи с Украины. Определено, что необходимо конкретизировать содержание процессуальных действий по осуществлению следственным судьей судебного контроля за соблюдением процедуры экстрадиции.

Ключевые слова: судебный контроль, следственный судья, меры обеспечения уголовного производства, следственные (розыскные) действия, негласные следственные (розыскные) действия, обжалование, выдача лица (экстрадиция).

SUMMARY

Makarov M.A. Judicial Control in the Criminal Process: Theoretical and Legal Bases. – *Manuscript*.

Dissertation for the Postdoctoral Degree in Law, specialty 12.00.09 – Criminal Process and Criminalistics, Forensic Enquiry, Operative-Investigative Activity. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2018.

The dissertation provides a comprehensive analysis of the theoretical and legal provisions on the implementation by an investigator judge of judicial control over the observance of the rights, freedoms and interests of individuals at the stage of pre-trial investigation and at the time of extradition (extradition).

The development of criminal procedural legislation of independent Ukraine concerning the regulation of the procedure for exercising judicial control over the activities of pre-trial investigation bodies and the prosecutor has been explored. The definition of judicial control is formulated, its types and limits are considered.

The peculiarities of the consideration by the investigating judge of the petition of the prosecutor, the investigator agreed with the prosecutor, on the application of such measures for ensuring criminal proceedings as the reason for imposing a pecuniary punishment, the temporary restriction on the use of special law, removal from office, temporary access to things and documents, arrest property, precautionary measures, as well as permission to conduct investigatory (search) and secret investigation (search) actions, decision-making on withdrawals, renewal of procedural deadlines, involved at the request of the defense party, setting a time limit within which the party to the criminal proceedings must familiarize himself with the materials to which access has been granted, the taking of biological samples, the realization, processing or destruction of material evidence.

The analysis of the object, subjects, terms, procedure of appeal and consideration by the investigating judge of complaints of interested parties in criminal proceedings on procedural decisions, actions, inactivity of the investigator and the prosecutor.

The investigation of the procedure for the adoption by the investigating judge of decisions on the application of temporary and extradition arrests, consideration of complaints of detention and extradition (extradition), approval of the person's consent to the simplified procedure for its extradition from Ukraine was conducted.

Keywords: judicial control, investigating judge, measures for providing criminal proceedings, investigating (investigatory) actions, secret investigative (search) actions, appeals, extradition (extradition).